УДК 338.32.053.4

К.Л. Багрій, к.е.н.,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДИК ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Анотація

Підвищення ефективності використання основних засобів підприємств є одним з основних питань в умовах сучасних відносин. Від розв'язання цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства, конкурентоспроможність його продукції на ринку.

Забезпечення певних темпів розвитку та підвищення ефективності виробництва можливе за умови інтенсифікації відтворення та ліпшого використання діючих основних засобів підприємств. Ці процеси, з одного боку, сприяють постійному підтримуванню належного технічного рівня кожного підприємства, а з іншого – дають змогу збільшувати обсяг виробництва продукції без додаткових інвестиційних ресурсів, знижувати собівартість виробів за рахунок скорочення питомої амортизації й витрат на обслуговування виробництва та його управління, підвищувати фондовіддачу та прибутковість.

Стаття присвячена порівнянню методик проведення аналізу ефективності використання основних засобів, розглянуто різні підходи до обрахунку показників ефективності.

Ключові слова: економічний аналіз, основні засоби, методика, ефективність, порівняння, фондовіддача, фондомісткість.

К.Л. Багрий, к.э.н.,
Черновицкий торгово-экономический институт КНТЭУ, г. Черновцы

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕНИЯ АНАЛИЗА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ

Аннотация

Повышение эффективности использования основных средств предприятий является одним из основных вопросов в условиях современных отношений. От решения этой проблемы зависит финансовое состояние предприятия, конкурентоспособность его продукции на рынке.

Обеспечение определенных темпов развития и повышения эффективности производства возможно при условии интенсификации воспроизводства и лучшего использования действующих основных средств предприятий. Эти процессы, с одной стороны, способствуют постоянному поддержанию надлежащего технического уровня каждого предприятия, а с другой – дают возможность увеличивать объем производства продукции без дополнительных инвестиционных ресурсов, снижать себестоимость изделий за счет сокращения удельной амортизации и расходов на обслуживание производства и его управления, повышать фондоотдачу и прибыльность.

Статья посвящена сравнению методик проведения анализа эффективности использования основных средств, рассмотрены различные подходы к расчету показателей эффективности.

Ключевые слова: экономический анализ, основные средства, методика, эффективность, сравнение, фондоотдача, фондоемкость.

Постановка проблеми. Проведення аналізу основних засобів відіграє важливу роль в оцінці ефективності господарської діяльності підприємства в цілому. Від інтенсивності та ефективності використання основних засобів залежить дохідність вкладеного капіталу та прибуток підприємства. Проведення аналізу основних засобів підприємства здійснюється за певними етапами. Проте кожен дослідник використовує різні методи та показники для виявлення загальної тенденції. Необхідна систематизація та порівняльна оцінка різних методик проведення аналізу ефективності використання основних засобів.

Основні засоби займають вагоме місце в господарській діяльності підприємства, їх частка дозволяє оцінити рівень забезпеченості необхідними умовами для здійснення фінансової діяльності суб'єктом господарювання. Успішне вирішення завдань управління ефективністю основними засобами вимагає проведення ефективного аналізу та різнобічного використання інформації, яка надається. Тому питання визначення оптимальної методики аналізу ефективності використання основних засобів та етапів їх дослідження є актуальним.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Питання, пов'язані з методикою оцінки ефективності використання основних засобів, перебувають під особливою увагою економічної науки. Значний внесок у розробку теоретичних і організаційно-методологічних підходів до вирішення проблемних питань проведення аналізу основних засобів зробили сучасні українські вчені: Н. Барабаш [1], Ф. Бутинець [2], Г. Кіндрацька [3], Т. Костенко [4], Є. Мних [5], С. Мошенський [6], Г. Савицька [7], В. Сопко [8], Л. Чернелевський [9], М. Чумаченко [10] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте єдиної системи показників та загальних етапів проведення аналізу ефективності використання основних засобів немає.

Метою даного дослідження є порівняльна характеристика методик та етапів проведення аналізу ефективності використання основних засобів у системі управління підприємством.

Виклад основного матеріалу. Основні засоби є одним з найважливіших факторів будь-якого виробництва. Їх стан та ефективність використання впливають на кінцеві результати господарської діяльності підприємства. Діяльність підприємств, особливо промислових, значною мірою залежить від забезпеченості основними засобами та ефективності їх використання. Тому аналіз їх ефективності є важливою складовою розвитку підприємства в цілому.

Мета економічного аналізу ефективності використання основних засобів – визначення забезпеченості основними засобами за умови найбільш інтенсивного їх використання та пошук резервів підвищення їх фондовіддачі.

Інформаційною основою аналітичної роботи є матеріали бухгалтерського обліку, облікові регістри, форми бухгалтерської звітності, форми статистичної звітності, інші джерела (дані проведених інвентаризацій, паспорт будівель, інвентарні картки, договори лізингу, план технічного розвитку, патенти та ліцензійні договори, дані попередніх аудиторських перевірок тощо).

Методика аналізу ефективності використання основних засобів повинна враховувати низку принципів:

- функціональна корисність основних засобів зберігається протягом декількох років, тому витрати з їх придбання і експлуатації розподілені в часі;
- момент фізичної заміни (оновлення) основних засобів не співпадає з моментом їх вартісного заміщення, у результаті чого можуть виникнути втрати і збитки, що зменшують фінансові результати діяльності підприємства;
- ефективність використання основних засобів оцінюється по-різному залежно від їх виду, належності (власні, орендовані), характеру участі у виробничому процесі, а також призначення [2].

Науковці-аналітики [1-10], що займались питаннями в сфері розвитку економічного аналізу, зокрема у сфері аналізу основних засобів, пропонують різні підходи до визначення тенденцій розвитку матеріально-технічної бази, оцінки якісного та технічного стану основних засобів, визначення напрямів підвищення ефективності їх використання.

Найбільше розходжень у дослідженнях науковців-аналітиків виникає саме у методиці проведення аналізу основних засобів суб’єкта господарювання. Загалом всі автори виділяють два етапи проведення дослідження:

1) аналіз забезпечення підприємства основними засобами;
2) аналіз ефективності використання основних засобів.

На етапі аналізу забезпеченості підприємства проводяться такі аналітичні роботи, як аналіз динаміки, складу та структури основних засобів, аналіз технічного стану об’єктів за термінами користування, видами та ступенем правової захищеності тощо, аналіз оновлення об’єктів. Крім того, Є. Мних радить під час аналізу забезпечення підприємства основними засобами проводити аналіз ринку інвестицій та технологічного ринку [5].

Щодо другого етапу аналізу ефективності використання основних засобів, то всі дослідники погоджуються, що найдоцільнішим буде проведення факторного аналізу віддачі, аналізу екстенсивного та інтенсивного використання виробничого устаткування та ефективності використання виробничих площ.

Новаторством у методиці проведення аналізу основних засобів можна назвати виділення автором Є. Мнихом аналізу виробничо-фінансових результатів використання основних засобів як окремого етапу. Також Н. Барабаш дослідила, що якісний стан основних засобів характеризує:

використання абсолютних показників первісної та залишкової вартості надходження та вибуття основних засобів; коефіцієнти оновлення, вибуття та приросту основних засобів; коефіцієнти придатності та зносу; коефіцієнти фондозабезпеченості та фондоозброєності [1].

Методологія аналізу економічної ефективності використання основних засобів передбачає визначення та розробку показників, коефіцієнтів, динамічних рядів; збір інформації та створення бази даних; аналіз та оцінку наявного стану, структури та потреби в основних засобах для комплексної оцінки діяльності підприємств; виявлення резервів збільшення обсягів виробництва продукції, а також вибір методів та способів аналізу [7].

Проведене порівняння дало можливість виділити основні етапи аналізу забезпеченості підприємства основними засобами та ефективності їх використання. Крім того, узагальнити систему показників, які використовують на цих етапах (табл. 1).

Таким чином, представлена методика дозволяє здійснити поглиблений аналіз фондовіддачі як головного показника ефективності використання основних засобів та є одним з факторів інтенсивного зростання обсягу виробленої продукції. Даний показник характеризує виробництво продукції в розрахунку на гривню їх середньої вартості.

Аналіз фондовіддачі проводиться за двома напрямами:

- вивчення впливу факторів на зміну фондовіддачі;
- вивчення впливу фондовіддачі на обсяг виробництва.

Аналізуючи ефективність використання основних засобів, фактичний показник фондовіддачі порівнюють з прогнозним, а також з фондовіддачею інших підприємств цієї ж галузі [6].

Переконаний, що на рівень фондовіддачі впливають різні фактори, пов’язані як зі зміною обсягів продукції, так і з ефективністю використання основних виробничих засобів, зокрема їх активної частини. Важливо вибрати такі фактори, які:

1) прямо пов’язані з рівнем фондовіддачі і характеризують її як з точки зору екстенсивного завантаження (завантаження часом) знарядь праці, так і інтенсивності їх використання, а також з точки зору їх вартості, яка склалася на ринку;

2) набір факторів повинен містити параметри, які мають кількісну визначеність і можуть бути отримані з даних бухгалтерського обліку (або визначені на їх базі).

Зростання фондовіддачі – головний фактор економії коштів, вкладених в основні засоби. Крім того, для того, щоб визначити напрями вдосконалення різних груп основних засобів, потрібно зіставити темпи зміни фондовіддачі в цих групах [5].

Таблиця 1

Етапи та система узагальнюючих показників аналізу забезпеченості підприємства основними засобами та ефективності їх використання

Етап	Показники	Методи	Результат
1. Аналіз забезпеченості підприємства основними засобами			
1.1 Аналіз динаміки, складу та структури основних засобів (ОЗ)	Питома вага окремих видів основних засобів у їх загальній вартості; фондоозброєність; коефіцієнт технічної озброєності праці	Горизонтальний та вертикальний аналіз; порівняльний аналіз; факторний аналіз	Оцінка співвідношення активної і пасивної частин основних засобів; оцінка середньорічної вартості ОЗ, яка припадає на 1 працюючого
1.2 Аналіз руху і технічного стану основних засобів	Коефіцієнт зносу; коефіцієнт придатності; коефіцієнт оновлення; коефіцієнт вибуття; коефіцієнт приросту; частка зданих або взятих в операційну оренду основних засобів	Порівняльний аналіз	Оцінка питомої ваги відновлених засобів та фізичного і морального їх зносу
2. Аналіз ефективності використання основних засобів			
2.1 Факторний аналіз фондовіддачі	Фондомісткість; фондорентабельність; фондовіддача; оборотність основних засобів тощо	Порівняльний аналіз за різними напрямками	Оцінка ефективності та інтенсивності використання ОЗ; характеристика величини прибутку на кожну гривню ОЗ
2.2 Аналіз інтенсивного та екстенсивного використання виробничого устаткування	Частка обладнання, переданого в експлуатацію; частка фактично працюючого обладнання; ступінь використання ОЗ	Порівняльний аналіз	Оцінка аналізу впливу інтенсивного та екстенсивного використання ОЗ
2.3 Аналіз ефективності використання виробничих площ	Календарний фонд робочого часу; номінальний фонд часу; ефективний фонд часу; корисний фонд часу; коефіцієнт завантаження обладнання тощо	Порівняльний аналіз; горизонтальний аналіз	Оцінка ступеня використання виробничого обладнання

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, основні засоби, будучи матеріально-технічною базою виробництва, є фундаментом його удосконалення і розвитку. Тому аналіз їх стану, динаміки та ефективності використання вплине на пошук резервів підвищення технічного забезпечення та результативність підприємства в цілому. А це свідчить про важливість обрання оптимальної методики проведення аналізу основних засобів на підприємстві.

За результатами проведеного дослідження визначено, що найоптимальніша модель методики проведення аналізу основних засобів складається з таких етапів, як: 1) аналіз забезпеченості основними засобами (аналіз динаміки, структури та складу, аналіз технічного стану та оновлення основних засобів); 2) аналіз ефективності використання основних засобів

(факторний аналіз фондовіддачі, аналіз ефективності використання виробничих площ та екстенсивного й інтенсивного використання виробничого устаткування). На основі цих етапів можливе також проведення аналізу виробничо-фінансових результатів використання основних засобів та аналізу ринку інвестицій і технологічного ринку.

Крім того, зауважимо, що факторний аналіз фондовіддачі, як загального показника ефективності використання основних засобів, є важливим етапом при проведенні будь-якого дослідження основних засобів. Він проводиться за двома напрямками: вивчення впливу факторів на зміну фондовіддачі, вивчення впливу фондовіддачі на обсяг виробництва. Результати дослідження, а саме зростання чи скорочення показника фондовіддачі та за рахунок яких факторів, є важливим індикатором напрямів вдосконалення груп основних засобів та економії вкладених коштів.

Список використаних джерел:

1. Барабаш Н. С. Аналіз господарської діяльності : навч. посіб. / Н. С. Барабаш. – К. : КНТЕУ, 2005. – 395 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Економічний аналіз : навч. посіб. / Ф. Ф. Бутинець. –Житомир : ПП «Рута», 2003. – 680 с.
3. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз: теорія і практика : підручник / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г.Загородній; за ред. проф. А.Г.Загороднього. – Львів : Магнолія 2006, 2008. – 440 с.
4. Костенко Т. Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства : навч. посібник для ВНЗ / Т. Д. Костенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 400 с.
5. Мних Є. В. Фінансовий аналіз : підручник / Є. В. Мних, Н. С. Барабаш. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 536 с.
6. Мошенський С. З. Економічний аналіз : підручник / С. З. Мошенський, О. В. Олійник; за ред. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ПП «Рута», 2007. – 704 с.
7. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. / Г. В. Савицька. – К. : Знання, 2008. – 662 с.
8. Сопко В. В. Облік та аналіз в управлінні підприємством : підручник / В. В. Сопко, Г. М. Мельничук, Г. О. Науменко. – К. : Техніка, 2007. – 182 с.
9. Чернелевський Л. М. Економічний аналіз на підприємствах промисловості і торгівлі : підручник / Л. М. Чернелевський. – К. : Міленіум, 2009. – 312 с.
10. Чумаченко М. Г. Економічний аналіз : навчальний посібник / М. Г. Чумаченко. – К. : КНЕУ, 2009. – 540 с.

Konon Bagrii, Candidate of Economic Sciences,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of KNTEU, Chernivtsi

COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF METHODS OF EFFICIENCY ANALYSIS OF THE USE OF FIXED ASSETS IN THE SYSTEM OF MANAGEMENT OF AN ENTERPRISE

Abstract

Increase of the efficiency of fixed assets is one of the major issues under the conditions of modern relationships. Financial position of the company and competitiveness of its products at the market are depended on the solution of this problem.

Providing of the development and increase of the efficiency of production are possible under the conditions of intensification of reproduction and better use of existing fixed assets. These processes, on the one hand, promote constant maintaining of adequate technical level of each enterprise, and on the other hand - make it possible to increase production volume without additional investment resources, to reduce the prime cost by reducing costs on depreciation and maintenance of production and its management, to increase capital productivity and profitability.

This article is devoted to the comparison of methods of efficiency analysis of the use of fixed assets. Different approaches to the calculation of efficiency indexes have been studied.

Keywords: economic analysis, fixed assets, method, efficiency, comparison, capital productivity, capital intensity.

References:

1. Barabash, N. (2005). *Analiz hospodars'koi diial'nosti* [Business analysis]. KNTEU, Kyiv (in Ukr.).
2. Butynets, F. (2003). *Ekonomichnyj analiz* [Economic analysis]. PP "Ruta", Zhytomyr (in Ukr.).
3. Kindratska, G. (2008). *Ekonomichnyj analiz: teoriia i praktyka* [Economic Analysis: Theory and Practice], Lviv (in Ukr.).
4. Kostenko, T. (2007). *Ekonomichnyj analiz i diahnostyka stanu suchasnoho pidpryiemstva* [Economic analysis and diagnostics of modern enterprise]. Center textbooks, Kyiv (in Ukr.).
5. Mnich, E. (2014). *Finansovyj analiz* [Financial analysis]. KNTEU, Kyiv (in Ukr.).
6. Moshenskyy, S. (2007). *Ekonomichnyj analiz* [Economic analysis]. PP "Ruta", Zhytomyr (in Ukr.).
7. Savitskaya, G. (2008). *Ekonomichnyj analiz diial'nosti pidpryiemstva* [Economic analysis of the company]. Knowledge, Kyiv (in Ukr.).
8. Sopko, V. (2007). *Oblik ta analiz v upravlinni pidpryiemstvom* [Accounting and analysis in business management]. Machinery, Kyiv (in Ukr.).
9. Chernelevskyy, L. (2009). *Ekonomichnyj analiz na pidpryiemstvakh promyslovosti i torhivli* [Economic analysis on industry and trade enterprises]. Millenium, Kyiv (in Ukr.).
10. Chumachenko, M. (2009). *Ekonomichnyj analiz* [Economic analysis]. KNEU, Kyiv (in Ukr.).

УДК 657

В.І. Кузь, к.е.н, **В.Д. Попова**, к.е.н., **В.С. Кравчук,**
Буковинський державний фінансово-економічний університет,
м. Чернівці

ВИДИ ОБЛІКУ: СУТНІСТЬ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація

Досліджуються особливості функціонування в інформаційній системі підприємства видів обліку та підсистем бухгалтерського обліку. Визначаються підходи до їх ідентифікації на основі інформаційних запитів користувачів, методологічного інструментарію та облікових процедур, що відповідають здійсненню облікового процесу в рамках організації і ведення окремих видів обліку. Встановлюються типи взаємозв'язків між структурними елементами загальної облікової системи, що забезпечує можливість формування цілісної системи інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень. Наводяться характерні вимоги та риси до ідентифікації видів обліку та підсистем бухгалтерського обліку в контексті підвищення практичної цінності облікової системи як інформаційного джерела.